

„REFORMŲ“ POVEIKIS REGIONŲ RAIDAI

**PROFESORIUS ARYDAS VIRGILIJUS MATULIONIS
LMA, LSMC SOCIOLOGIJOS INSTITUTAS**

**LMA HSMS KONFERENCIJA
REGIONAI IR SAVIVALDA LIETUVOJE – PROBLEMAS IR PERSPEKTYVOS
VILNIUS, 2022-04-29**

KODĖL ŽODĮ REFORMOS PARAŠIAU KABUTĖSE?

1990-03-11 Lietuvos Respublikos AT aktu „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ paskelbė, kad Lietuva atkuria 1940 metais okupacijos nutrauktą savo valstybingumą. Pasikeitus santvarkai teko iš esmės keisti valstybės pagrindus, reformuoti visuomeninius santykius visose gyvenimo srityse. Reformomis siekiama pažangos, valstybės, organizacijos, bendruomenės ar tam tikrų sąlygų pagerinimo, įtvirtinimo. Reforma - (pranc. *réforme* < lot. *reformo* - pertvarkau) - visuomeninio gyvenimo (santvarkos, institucijų, įstaigų) pertvarkymas, pakeitimas. Deja, dėl įvairiausių priežasčių kai kurios reformos neatnešė laukiamos teigiamos pažangos, o atvirkščiai – sukėlė naujų problemų. Todėl ir įvardinau savo pranešimą „reformos“. Kadangi laiko turiu mažai, todėl apsiribosiu kelių svarbiausių žmogui sričių – sveikatos apsaugos ir švietimo „reformomis“, o taip pat miškų „reforma“, kuri ypač siejasi su regionų raida. Kadangi problemų buvo įvairių, taigi t.p. turiu apsiriboti ir sukonzentruoti dėmesį į teritorinį pjūvį. Tenka konstatuoti, kad Lietuva yra gerokai ištuštėjusi, o tam gerokai pasitarnavo ir nevykusios „reformos“.

2001 ir 2021 metų visuotinių Lietuvos gyventojų surašymo duomenų lyginimo pagrindimas

Gyventojų skaičiaus dinamikos pagal regionus analizei pasirinkau 2001 ir 2021 metų visuotinių Lietuvos gyventojų surašymų duomenų palyginimą. 2001 metų surašymas buvo pasirinktas todėl, kad „laukinio kapitalizmo“ karščiausias periodas jau buvo praėjęs, tačiau mano nagrinėjamu teritoriniu aspektu reformų švietimo, sveikatos ir miškų srityse pasekmės dar nebuvo taip ryškiai matomos. Be to, Lietuva dar nebuvo nei Europos Sąjungos, nei NATO narė, todėl kai kurie procesai, pavyzdžiui emigracijos iš Lietuvos, dar nebuvo įsisiūbavę. Dinamiką nagrinėju pagal apskritis, nes valstybingumo atstatymo pradžioje joms numatytos funkcijos ženkliai apkarpytos ir savivaldybės paliktos ministerijų centralizuotos politikos poveikiui. Trumpai priminsiu, kad būtent apskritys turėjo atlikti svarbias teritorinio planavimo funkcijas. Tačiau po 2010 metų apskritis tapo tik teritoriniu, bet ne administraciniu vienetu.

GYVENTOJŲ SKAIČIAUS POKYČIAI PAGAL APSKRITIS (2001 IR 2021 METŲ GYVENTOJŲ SURAŠYMO DUOMENYS)

Apskritis 2021 % nuo 2001	Didieji miestai 2021 %	Didžiausios saviv. 2021 %	Mažiausios saviv 2021 %
Vilniaus 810797 95,4	Vilnius 556490 101	Vilniaus raj. 96295 108,7	Širvintų raj. 15023 74,3
Kauno 569571 81,2	Kaunas 298753 78,8	Kauno 92400 111,7	Kaišiadorių 29835 79,2
Klaipėdos 322283 83,5	Klaipėda 152008 78,8	Klaipėdos 56964 112,3	Skuodo 16250 63,5
Šiaulių 262220 70,9	Šiauliai 100653 75,2	Šiaulių 40917 79,3	Akmenės 19585 64,8
Panevėžio 216233 78,1	Panevėžys 89100 74,4	Panevėžio 35426 82,5	Kupiškio 16530 67,2
Marijampolės 138292 74,1	Marijampolė 36727 75,5	Vilkaviškio 35368 70,4	Kalvarijos 10093 72,7
Alytaus 137741 73,3	Alytus 52727 73,8	Alytaus 25581 71,9	Lazdijų 18247 67,3
Telšių 133376 72,0	Telšiai 22642 72,0	Mažeikių 52120 77,4	Rietavo 7381 64,0
Utenos 127581 68,6	Utena 25343 74,8	Anykščių 37509 66,5	Ignalinos 14782 64,2
		Visagino 19633 66,4	
Tauragės 92667 69,0	Tauragė 21203 72,8	Tauragės 38002 66,6	Pagėgių 7440 60,9

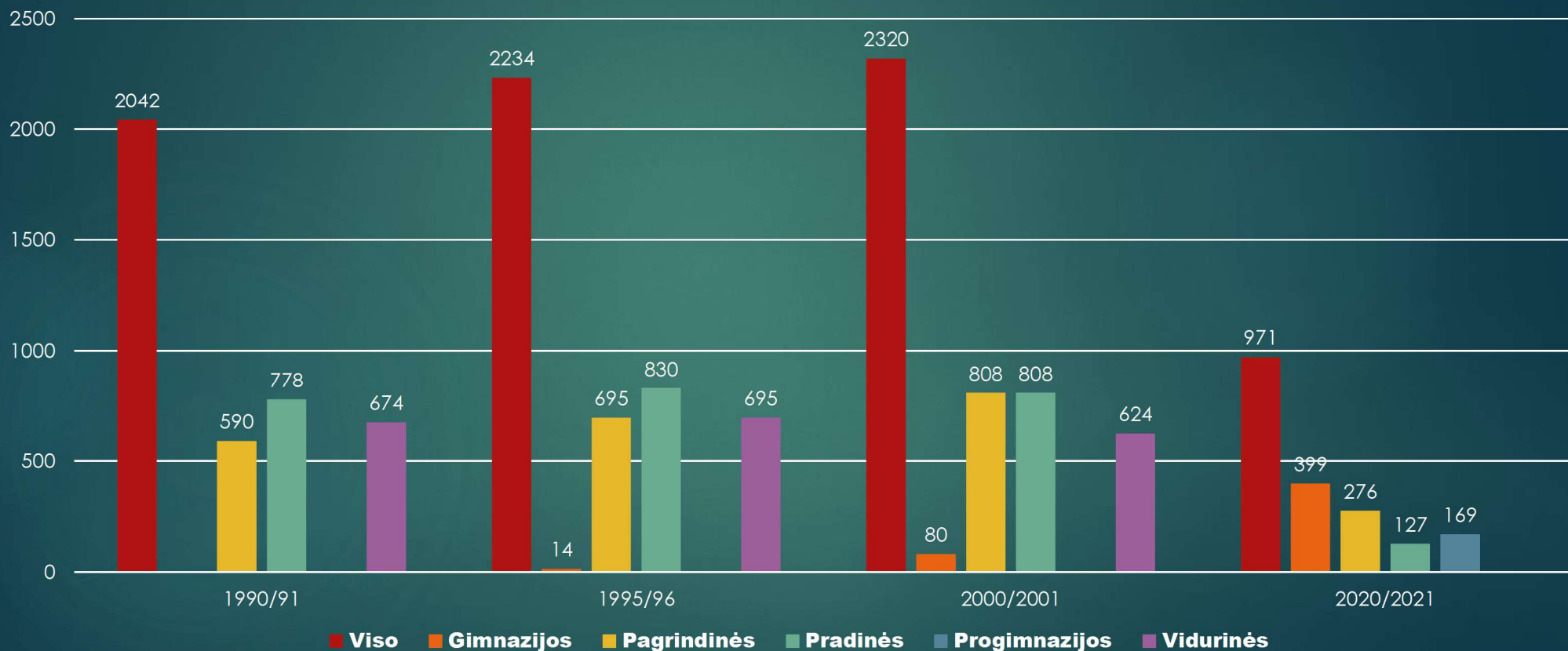
Savivaldybių tuštėjimo metas

Per dvidešimt metų gyventojų skaičius sumažėjo visose apskrityse. Tiek miestuose, tiek kaimuose. Tačiau yra ir skirtumų. Klaipėdos, Kauno ir Vilniaus rajonuose gyventojų skaičius išaugo dešimtadaliu. Beje tai atsitiko ne vien dėka didžiųjų Lietuvos miestų traukos dėka, bet ir dėl Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos gyventojų greta esančių rajonų „įsisavinimo“. Miestai „apaugo“ individualių namų „giraitėmis“. Sąlyginai mažiau – apie penktadalį sumenko Panevėžio ir Šiaulių rajonai. Tuo metu didesni praradimai – apie trečdalį - buvo didesnėse Tauragės ir Utenos apskričių savivaldybėse (Anykščių ir Visagino). Tačiau jei Kaunas ir Klaipėda dėl išorinės, tiek šios vidinės migracijos gana ženkliai sumenko, tai Vilnius išlaikė traukos centro vaidmenį. Per tą laikotarpį kitos apskritys neteko gyventojų daugiau ir šios netektys skaičiais panašios: kiek mažiau trečdalio, ar kiek daugiau ketvirtadalio. Panaši padėtis ir su apskričių centrais, tik tie praradimai kiek mažesni: apie ketvirtadalį, ar kiek daugiau. Visose apskrityse mažesnės gyventojų skaičiumi savivaldybės prarado daugiau negu didesnės. Štai Tauragės apskrityje Pagėgių savivaldybė neteko net 39 procentus gyventojų.

Neabejotinai šiems pokyčiams turėjo ir švietimo, sveikatos apsaugos bei miškų ūkio „reformos“, beje visos viena kryptimi: išvietinant žmones iš mažesnių gyvenviečių į didesnes, o neretai – ir iš Lietuvos. Pradėsiu nuo švietimo „reformų“, būtent „reformų“, nes švietimo sistemos racionalizavimas ir optimizavimas tebesitęsia.

ŠVIETIMO SISTEMA Prsidėjus „reformoms“ visų tipų mokyklų skaičius mažėja. Sparčiai mažėja ir moksleivių skaičius. Jei 1990/91 mokslo metais mokėsi 438,1 tūkstančiai moksleivių, tai 2020/2021 m.m. jų beliko 117,7 tūkstančiai.

Mokyklų skaičius

Švietimo sritis

Nors ir banalu, bet pasikartosiu: būtent nuo švietimo sistemos efektyvumo priklauso valstybės ateitis. Priminsiu, kad dar Sąjūdžio metu Meilė Lukšienė, Laima Tupikienė ir kiti formavo tautinės mokyklos koncepciją, kur buvo akcentuojamos humanistinės vertybės, asmenybės ugdymas, dėmesys kiekvienam mokiniui. Nuo 1990 metų švietimo sistema buvo nuolatos reformuojama. Nors reformų tikslais buvo teigiamas žinių teikimas ir asmenybės ugdymas, lavinimo kokybės didinimas, bet pagrindine priemone buvo pasirenkamas mokyklų tinklo „optimizavimas“, paprasčiau tariant – mokyklų skaičiaus mažinimas. Štai ir dabar teigiama, kad siekiant mokymo kokybės geriausi mokytojai bus koncentruojami kai kuriose mokyklose, beje ir didinant moksleivių skaičių klasėse. Keistai skamba: kokybė gerinama didinant moksleivių skaičių klasėje? Ar apskritai moksleivių skaičius klasėje gali būti nepakankamas? Kaip tik atvirkščiai: kuo mažiau, tuo didesnis dėmesys gali būti skiriamas kiekvienam moksleiviui. Nes kiekvienas vaikas yra savitas, nepakartojamas pasaulis. Reikia padėti būtent kiekvienam, o ne vien gabiausiam. Juk vaikų sveikata prastėja, nemažai yra autistų, su disleksija ar hiperaktyvių. Antra vertus, dabar vaikas skatinamas konkuruoti, kovoti, nugalėti. Mokyklos reitinguojamos pagal daugelį rodiklių, tačiau adekvačiausias mokyklos įvertinimas turėtų būti sėkmingas, atsakingas ir laimingas jos abiturientų gyvenimas. Ne mokyklos dydis, ne centralizacija ar koncentracija tai lemia, o mokykloje vyraujanti dvasia, jos Mokytojai.

Mokytojai

Na o kaip su Mokytojais? Lyg tai viskas turi būti gerai, nes visai neseniai buvę valdantieji teigė, kad jau greitai mokytojo profesija bus prestižinė, gerai apmokama. Bet akivaizdu, kad mokytojus liaudiškai tariant, „išdūrė“: krūviai ženkliai padidėjo, o atlyginimai liko ubagiški. Dėl mažo mokytojo profesijos prestižo, menko atlyginimo ir jaunimas nesiveržia į „puikiai reformuotas“ universitetų švietimo akademijas. Tačiau orus mokytojų atlyginimų dydis neturėtų gulti ant savivaldybių pečių. Tai bendras visos valstybės reikalas. Jei dėl grėšiančių pavojų krašto apsaugai privalome skirti bent 3% BVP, tai negalima užmiršti, kad ir švietimo sistema yra nacionalinio saugumo garantas!

Teritoriniu požiūriu rezultatas katastrofiškas: kai kurios Lietuvos vietovės apskritai lieka be žmonių. Visi duomenys rodo, kad mokyklos uždarymas vietovėje tiesiogiai skatina gyventojų migravimą, beje ne tik iš vietovės, bet ir iš Lietuvos. Deja, „optimizuojamos“ ir kitos gyvenimo sritys: per tris dešimtmečius buvo uždaromi kultūros namai, bibliotekos, pašto skyriai, medicinos punktai ir pan. Tai lėmė tų vietovių išvietinimą nuo gyventojų.

Taigi pirmasis mano teiginys: Pagrindinė problema yra tai, kad vartotojiškoje visuomenėje žmogus yra ne subjektas, o prekė, todėl kaip bebūtų deklaruojamas dėmesys žmogui, bet „reformos“ orientuoja į lėšų „taupymą“. Pasekmės teritoriniu požiūriu neigiamos. Taigi viena iš pirminių priežasčių, kad kai kuriose vietovėse nebėra moksleivių, yra nuo 1990 metų pradėtas ir tebetęsiamas pačios švietimo sistemos „reformavimas“.

Sveikatos apsauga iki 1990 metų

Kokia padėtis buvo sovietinėje sistemoje? 1986 metais veikė 199 ligoninės, beveik visų rajonų centruose buvo centrinės rajonų ligoninės, poliklinikos, greitosios pagalbos stotys arba skyriai. Šios ligoninės teikė terapijas, bendrosios chirurgijos, akušerijos bei ginekologijos stacionarinę ir 15–18 rūšių ambulatorinę pagalbą. Kai kuriose jų veikė narkologijos, traumatologijos ir kt. skyriai. Labai specializuotą medicininę pagalbą teikė Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ligoninės. Medicininę pagalbą teikė apie 400 ambulatorijų ir poliklinikų, 1035 felčerių ir akušerių punktai, 277 moterų konsultacijos, vaikų poliklinikos, ambulatorijos, 28 dispanseriai (6 tuberkuliozės, 6 odos ir venerinių ligų, 2 psichoneurologijos, 7 narkologijos, 5 gydamosios fizinės kultūros, 2 onkologijos). Buvo 5 greitosios pagalbos stotys ir 44 skyriai, 2 kraujo perpylimo stotys, 56 sanitarijos ir epidemiologijos stotys bei skyriai, 1 dezinfekcijos stotis, 81 bakteriologijos, darbo higienos, toksikologijos laboratorijos. Veikė 374 vaistinės, 1141 vaistinių punktai. Kurortuose (Birštone, Druskininkuose, Likėnuose, Palangoje) ir kurortinėse vietovėse veikė 27 sanatorijos, 31 profilaktoriumas. 1986 metais dirbo 15 300 įvairių specialybių gydytojų (su dantų gydytojais), 43 400 vidurinio medicinos išsilavinimo specialistų. Taigi teritoriniu pjūviu sveikatos apsaugos tinklas buvo platus.

Sveikatos apsauga atkūrus valstybingumą

2018 pabaigoje veikė 82 valstybinės ir savivaldybių ligoninės bei 140 ambulatorinės sveikatos priežiūros įstaigų. Privačių sveikatos priežiūros įstaigų skaičiaus augimo tempai sulėtėjo. 2018 buvo 3023 privačios sveikatos priežiūros įstaigos. Buvo 1270 odontologijos įstaigų, 197 pirminės sveikatos priežiūros centrai, 18 medicininės reabilitacijos įstaigų, 3 greitosios medicinos pagalbos įstaigos, 14 ligoninių, 8 dienos chirurgijos centrai. 2018 pabaigoje iš viso Lietuvos sveikatos sistemoje dirbo 13 680 gydytojų (49/10 000 gyventojų) ir 2823 odontologai (10/10 000). Praktikuojantys, t. y. dirbantys su pacientais, gydytojai, įskaitant rezidentus, sudarė 94,2 % visų gydytojų. 2018 buvo 22 770 slaugytojų ir akušerių. 10 000 gyventojų teko 81,5 specialisto. Vienam gydytojui teko 1,7 slaugytojo ir akušerio. Lietuvoje slaugytojų skaičius buvo 2 kartus mažesnis negu didžiausią slaugytojų skaičių turinčioje Norvegijoje. Miestų savivaldybių gyventojai lankėsi pas gydytojus dažniau (13 apsilankymų vienam gyventojui) negu rajonų savivaldybių gyventojai (7,2). Pas gydytojus specialistus rajonų savivaldybių gyventojai lankėsi 3,3 karto rečiau negu miestų savivaldybių gyventojai. 68,9 % sudarė apsilankymai pas pirmines paslaugas teikiančius gydytojus.

Sveikatos apsauga atkūrus valstybingumą

67 % aktyvaus gydymo rajonų ligoninių buvo nutolusios ne daugiau kaip 50km spinduliu nuo respublikinių ar regioninių ligoninių, todėl jas pertvarkius galima užtikrinti *auksinės valandos* taisyklę. Daugiau kaip 50 km yra nutolusios tik 13 ligoninių (3 – Vilniaus, po 2 – Kauno, Utenos ir Panevėžio, po 1 – Alytaus, Klaipėdos, Marijampolės ir Šiaulių apskrityse). Dalis (23 %) aktyvaus gydymo rajonų ligoninių yra mažai apgyvendintose teritorijose, todėl negali užtikrinti efektyvių lovos funkcionavimo rodiklių. Savivaldybėse, kuriose gyventojų skaičius mažesnis nei 20 tūkst. gyventojų, buvo 9 ligoninės (3 – Utenos, 2 Marijampolės, po 1 Panevėžio, Šiaulių, Klaipėdos ir Vilniaus apskrityse). Norint pagerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir reagavimą, būtina toliau stengtis pereiti nuo stacionarinės prie pirminės sveikatos priežiūros. Specialiai pateikiu pačios Sveikatos apsaugos ministerijos duomenis, kur, išvardinus esančias medicinines įstaigas, akcentuojama, kad reikia pereiti prie pirminės sveikatos priežiūros. Apie tai dar kalbėsiu, o dabar palyginsiu buvusią ir dabar esamą sistemas.

Vykdant reformas ir diegiant naują sveikatos apsaugos sistemą buvo ženkliai sumažintas medicinos įstaigų skaičius. Ypač tai liečia teritorinį pasiskirstymą, nes buvo atsisakyta didelio skaičiaus ambulatorijų. Plačiai paplito privačios gydymo klinikos. Išryškėjo Vilniaus ir ypač Kauno medicinos centrų įtaka, o vakarų regionui – Klaipėdos. Konkurencija tarp Vilniaus ir Kauno centrų pasireiškė ir gydytojų rengime. Antra vertus, Lietuva vis labiau rengia gydytojus ne tiek sau, bet Skandinavijos šalims, Vokietijai, Jungtinei Karalystei, JAV ir kitoms šalims. Tiesa, gydytojų (įskaitant odontologus) yra kiek daugiau negu anais laikais, bet vidurinės grandies medikų vos ne dvigubai mažiau.

Sveikatos apsaugos problemos

Gydytojas *plėšosi* tarp valstybinio ir privataus sektorių. Kai kas *laksto* tarp Lietuvos ir klinikos užsienyje. Valstybiniame sektoriuje gydytojas yra įspraustas į minučių trukmės normas, be to neturi laiko paties ligonio apžiūrai, nes reikia suspėti užpildyti ligonio kortelę ar rašyti nukreipimus specialistui. Taigi atlieka dispečerio darbą. Pandemijos metu dalis paslaugų apskritai persikėlė į elektroninę erdvę, kai net šeimos gydytojas tiesiogiai nebebendruoja su pacientu. Deja ir dabar „gydymas“ nuotoliniu būdu tebesitęsia. Iš daktaro gydytojas iš tiesų vis labiau tampa paslaugų teikėju. Vis labiau apsunkinamas ir pats medicinos paslaugų prieinamumas. Mažesnėse gyvenvietėse atsisakius ambulatorijos žmonėms vietoje nebėra galimybių susilaukti elementarių paslaugų: seselei suleisti vaistus, aprišti žaizdą, nuimti stresą ir pan. Nebėra ir būtino ligoniui žmogiškojo bendravimo.

Kai kurie sprendimai viršija absurdo ribas. Pavyzdžiui, Biržų miesto ir rajono moterys *neišpildo vaikų gimdymo planų*, todėl Biržų ligoninėje uždarius akušerijos ir ginekologijos skyrių gimdyvės vežamos į Panevėžį. Naujusias tokio „planų nevykdymo“ pavyzdys – numatomas akušerijos ir gimdymo skyriaus uždarymas Trakų ligoninėje. Ne taupymas, o aukšta gydytojų kvalifikacija, naujusia medicinos įranga, efektyvūs medikamentai užtikrina medicininę pagalbą žmonėms.

Sveikatos apsaugos problemos

Dabar vykdamant sveikatos apsaugos „reformą“ dažniausiai akcentuojami du uždaviniai: sistemos racionalizavimas, operacionalizavimas (mėgstami ministro Arūno Dulčio žodžiai) ir aukštesnės medicininių paslaugų kokybės siekimas. Taigi plakami du skirtingi dalykai. Racionalizavimas ir operacionalizavimas, išvertus į „žmogiškąją kalbą“, reiškia taupymą, kuris dažniausiai pasiekiamas medicinos įstaigų uždarymo ir medikų atleidimo būdu. Tiesa, pasitaiko atvejų, kad dorai nepaskaičiavę pokyčio išlaidų racionalizatoriai nuo 75 metų amžiaus ribos pamalonina senjorus nemokamais kompensuojamais vaistais. Bet paskiau susigauja, kad tai per brangu, nes senjorai neretai vartoja ne pigiausių, bet jiems labiau tinkančius originalaus gamintojo vaistus, taigi planuoja šią privilegiją panaikinti. Žinoma, žmogui skaudžiausia, kai iš pradžių duoda, o po to atima. Dabar A.Dulkys nori pamaloninti belaukiančius greitosios pagalbos, užtikrindamas, kad centralizavus greitosios pagalbos teikimo sistemą miestuose jie sulauks gelbėtojų per 15 minučių, o kaimuose – per 25 minutes. Žinoma, kaimo vietovėse toks greitis bus *tikrai* pasiektas, o dėl miestų, ypač Vilniaus, suabejočiau: po Remigijaus Šimašiaus Vilniaus gatvių siaurinimo – tikrai ne.

Sveikatos apsaugos problemos

Na o šį sveikatos apsaugos „reformų“ paradą baigsiu „Fata Morganos“ (Fata Morgana – sudėtingas optinis reiškinys, susidedantis iš kelių mirazų formos) iniciatyva. Aš taip pat inicijuojau taip įvardinti vieną Seimo narę, „Laisvės“ partijos atstovę. Ji mano, kad dabar psichinės sveikatos srityje pats laikas susirūpinti alkoholikais bei narkomanais ir juos nebeįvardinti šiais „užgaunančiais orumą“ vardais. Beje, vardų keitimas jai esmė, mat sulaukusi pilnametystės ji pati pakeitė ne tik vardą, bet ir pavardę. Tai jos reikalas, bet negi alkoholizmo ir narkomanijos sampratų pakeitimas yra svarbiausias sveikatos sistemos uždavinys? Norisi paklausti, už ką gauna algą tokius pasiūlymus teikiantys Seimo nariai? Gal geriau sutaupykim jų sąskaita, o ne taupymu sveikatos apsaugos sistemoje? Apibendrinant - antrasis mano teiginys: Sveikatos apsaugos sistemos „reformatoriai“ savo neapgalvotais sprendimais sistemą vis labiau kreipia ne į Lietuvos gyventojų sveikatos gerinimą, paslaugų prieinamumą, adekvataus ypač atsakingo medikų darbo atlyginimą, bet į sistemos biurokratinimą.

Miškų „reforma“

Iki 2018 metais įvykdytos „reformos“ miškų tvarkymas Lietuvoje buvo įvertintas vienu iš geriausių pasaulyje. Tačiau tuometinei Lietuvos valdžiai sutarus su švedais, ypač „garsiaja“ IKEA, kuri jau turėjo patirties tuštinant Latvijos ir Estijos miškus, buvo įvykdyta centralizacija. Vietoje 42 urėdijų liko viena Valstybinė miškų urėdija su 26 miškų regioniniais padaliniais. Akivaizdu, su vienais lengviau susitarsi. Beje, urėdijos vadovas įvardintas net ne urėdu, bet direktoriumi. Žinoma, „reforma“ prasidėjo optimizavimu: sumažinus urėdijų, sumažėjo ir dirbančiųjų skaičius. Jau 2019 m. pradžioje miškų sistemoje beliko 183 administravimo ir bendrųjų funkcijų specialistai: buhalteriai, saugos ir kiti darbuotojai. Strateginius miškininkystės klausimus beliko spręsti 162 specialistai: 26 likusiuose padaliniuose kiekvienai funkcijai liko po vieną žmogų: vyriausią miškininką, miško išteklių specialistą, miško apsaugos specialistą. Beliko tik 25 medelynų vadovai. Girininkijose dirbo 866 darbuotojai: iš jų po 336 girininkus ir jų pavaduotojus, 177 eiguliai. Tai aiškiai nepakankamas skaičius. Girininkijų stambinimas blogina miško priežiūros kokybę, nes nebesugebama aprėpti miško plotų. Užtat medienos ruošoje ir prekyboje yra net 383 darbuotojai.

Miškų ūkio valdymo struktūrose profesionalų pakeitimas vadybininkais rodo grobuoniškus perdirbėjų interesus: greitai gauti pelno, negalvojant apie ilgalaikes perspektyvas. Vadybininkas labiau tinka greitam griovimui, bet ne kūrybai. Kryptis aiški: kirk ir parduok. Profesionalumo lygis ženkliai sumenko: iš miškų ūkio buvo priversta pasitraukti daug specialistų. Iš 42 urėdų buvo atleisti net 40. Labai neigiamas buvo žiniasklaidos vaidmuo juodinant urėdus, vadinant juos karaliukais, korumpuotais. Teko išgirsti net tokį palyginimą: urėdai – urodai. Formuota nuomonė, kad urėdai neišvengiamai yra įveliami į aferas. Žinoma, ne visi urėdai buvo šventi, bet niekas neturi teisės juodinti visus, niekinti profesionalus, atsakingai dirbusius ir drabstyti purvais kilnią miškininkų šeimą. Be to žiniasklaida aktyviai talkininkauja perdirbėjams.

Televizijoje, internete nenutrūkstamai kalama reklama: dalyvaukite miško pardavimo aukcionuose „Miško supirkėjai tavęs laukia“. Vyksta panaikintų urėdijų infrastruktūros irimas. Stovintys tušti pastatai ima nykti. Miškininkų profesija buvo paniekinta, nors šiai profesijai, kaip mokytojo, kunigo ar gydytojų specialybėms, reikia ypatingo pasišventimo. Kaimo vietovėse greta minėtų profesijų atstovų miškininkas yra inteligentiškumo atrama. Sumenko stojimas į miškininkystę: stoja tik 10-15 abiturientų.

Miškų „reforma“

Miškininkų skaičiaus sumažėjimas ženkliai atsiliepia teritorijų apgyvendinimui. Dar iki „reformos 2001-2017 m. retai apgyvendintų savivaldybių skaičius padidėjo nuo 7 iki 22 ir siekia apie 45% šalies teritorijos ploto. Ypač išsiskiria šiaurės rytinė Lietuvos dalis, kurioje jau susiformavo ištisas retai apgyventas regionas, išsiskiriantis prasčiausiais demografiniais ir socioekonominiais rodikliais. **Miškų reforma jau dabar neigiamai pasireiškia teritoriniu pjūviu.** Akivaizdu, kad miškininkai gyvena ne didžiuosiuose miestuose, o užtikrina būtent rajonų gyvybingumą. Iš 42 buvusių urėdijų net 16 buvo retai apgyventuose rajonuose: Anykščių, Biržų, Ignalinos, Joniškio, Jurbarko, Kazlų Rūdos, Kupiškio Pakruojo, Radviliškio, Rietavo, Rokiškio, Švenčionių, Ukmergės, Utenos, Varėnos ir Zarasų. Tai bent kiek sudarė galimybes turėti darbą. Sustambinus urėdijas jų liko 26. Retai apgyventose teritorijose urėdijų nebeliko Kupiškyje, Radviliškyje, Rietave, Ukmergėje, Utenoje, Varėnoje ir Zarasuose. Neteigiu, kad urėdijų nereikėjo stambinti, bet akivaizdu: į teritorinį tuštėjimą nebuvo atsižvelgta. Žinoma, Utenoje ar Ukmergėje darbo dar galėtų susirasti, bet jau ne miškų ūkyje. Stambinant urėdijas buvo siūlomas darbas kituose padaliniuose. Ar tai išeitis? Štai konkretus pavyzdys: girininkas zarasiškis dabar keliasdešimt kilometrų važiuoja į Ignaliną, o jo žmona, taip pat miškininkė - bedarbė. Sumažėjo ir girininkijų skaičius. Dabar planuojama dar panaikinti 12 girininkijų. Yra girininkijų, kur beliko tik girininkas. Labai sumažėjo eigulių skaičius. Taigi miškai liko be šeimininkų.

Miškų „reforma“

Centralizavimas atvėrė kelią perdirbėjų interesų realizavimui. Vienas tiekėjas – Valstybinė miškų urėdija - yra parankesnis medienos pramonei. Perdirbėjai stato naujus objektus, nors aiškiai stinga žaliavų. Štai, pavyzdžiui, jau 2020 m. rudenį VMG grupė Akmenės laisvojoje ekonominėje zonoje įgyvendino didžiausią plyno lauko investicinį projektą šalies istorijoje – atidarė vieną galingiausių Europoje medienos drožlių plokštės gamyklą. Į ją buvo investuota 146 mln. Eur, sukurta 140 aukštos pridėtinės vertės darbo vietų. Į vienos aukštą pridėtinę vertę turinčios darbo vietos sukūrimą grupė šiame projekte vidutiniškai investavo 1 mln. Eur. 2022 metų balandžio mėnesį pradėta korpusinių baldų gamyba. Didinant gamybos pajėgumą, per metus baldų produkcijos turėtų būti pagaminama už daugiau kaip 120 mln. Eur. Investicijos į šią pramonės šaką regione sieks apie 90 mln. Eur, per artimiausius metus bus sukurta ir apie 500 naujų darbo vietų. Produkcija eksportuojama į 40 šalių. Taigi puiku, bet ar tikrai? Ar iš tiesų reikia tiek visko gaminti ir kieno tai sąskaita? Juk ir dabar „Baldų rojai“ lūžta nuo baldų. O kaip su Lietuvos plaučiais – miškais?

Tai reiškia, kad bus reikalaujama didinti kirtimų plotus, nors ir dabar kirtimų kvota jau padidinta 6%. Patogiausias būdas – plyni kirtimai. Nors, kaip rodė 2018 metais atliktas reprezentatyvus Lietuvos gyventojų tyrimas rodo, kad 82,5 % apklaustųjų yra už kirtimų mažinimą, o ne didinimą. 79,2% Lietuvos žmonių yra prieš plynuosius kirtimus. Didinant kirtimus nepakankamas dėmesys skiriamas miško atsodinimui. Tiesa, prieš savaitę vykusiame Nacionaliniame miškasodyje dalyvavo daugiau nei 1,5 tūkst. žmonių, daugiausiai per visas iki šiol vykusias miško sodinimo talkas. Kaip kadaise gudžiais sovietiniais laikais plušėjo ir premjerė, ir Seimo pirmininkė, ir keli ministrai. Talkininkai įveisė 748 ha naujo miško 50 žemės plotų įvairiose šalies vietose, ten, kur miškas niekada neaugo. Iš viso pasodinta virš 2 mln. medelių Tačiau ar pakaks miškininkų jiems prižiūrėti? Būtina neužmiršti, kad brandus miškas čia bus tik po šimtmečio.

Lietuvoje yra per didelis privačių miškų procentas. Teiginys, kad privatininkas geriau saugos savo mišką, nepasiteisina: privatininkas nelauks dešimtis metų, jis sieks parduoti mišką, kad gauti pajamų dabar. Taigi miškus „šnioja“. Daug privačių miškų jau supirko švedai – IKEA ir juos iškerta.

Apibendrinant – trečiasis teiginys: miškų ūkyje vyrauja vartotojiški interesai. Madas diktuoja medienos pramonė. Užsienio kapitalas siekia ko didesnio pelno.

Na o baigsiu optimistiškai: nežiūrint visų nevykusių sprendimų mes vis viena išgyvensim. Mes esam darbštūs ir sumanūs žmonės.

Ačiū už dėmesį!

